473 (11) 473 K13/27 H. Mhlongo.

1/2

1-100*

P.P. 1-100
26 p. £2 paid by me [initials] 28/10/40

K13/27
H. W. Mhlongo
[initials] 23/10/40

F 473

cheque No. PR W 162558 of 29/10/40

Kutala continued

BEGINS 473

49.

abanu nokufwanele basite ma kubelethiswa, uninatala, nenina wemshakazi.

Kunele kuphume ingane, nje, bohe bafati nabebebamba, badamuke. Ngoba phela sebewedile usebedi wako. Se yiphumile ingane.

Badeda, nje, ngoba tino netiphumayo atitshanje kuphatshwa yibanu bekuyamba ngoba tiyikuphila kwemunu.

Bafati nabatshakatshayo, umunu bamcwiya ebeletshe. Athi mhla esinja nje, angaphumi. Agule afe, noma kufe ingane. Ngakoke ka wutshetho nowatiwayo kokutshi ma ingane seyiphumile nemtanyana, nako konke nokuphumayo ma kubeletshwa,

further Natal customs connected with birth and infancy indexed

nabebetobelethisa. Tino tohe netiphumi-
leyo ticocwe yibanikati fati no-
beletsheyo. Nekudla ma esagoyile
ukuphekelwa yibona. Nemadi
ekugeza awafujumetelwe yibona
netibi kulendlu nokubeletshelwe
kuyona, atiphumi. Tishanelwa
cede tibekwe incwaba endlini.
Tote tibutshwe mhla kwawa ijaba
kwahula ingane.

Ma ebeletshe ufati uldala
kasi athi thekence. atimince
yihona kutohlangana. kujabuka
kute kungatshi ma eyamba ku-
ngene umoya abe nesiklwi, atshi
ma eyamba kuyambe kutshi
twexe twexe.

Ma kuke luhumi kwate kwa-
funwa umunu wekuhiphela, aye
atshi ma esecejile kuhiphela, a-
gete tandla tahe ahombrowe i-
yomo yahe yekuhip... Abe se-
buyela emuva ke ayekele kamu

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

~~bangesila ligati lefati nobeletshayo. Ku-
sala ninatsala nenina notala yena
Kube yibona nabatoqqina yoke ino
nephamileyo, ingacwiyiwa.~~

behaya nesebedi wako.

50

Kuye kutshi ma umunu etela
ingane yefwana, iye ingalinqeli
libele lenina kutē kuphele tisuku
netiyisitshupha. Kutshi ngelusu-
ku lwesihombisa ke inqele.
Uma ingane kuyinombata-
na, iye ingangeli kutē kuke
tisuku netine. Kutshi ngelwe
sihlanu lusuku, inqele.
Nitobuta kwekutshi yayidla-
ni tohe letisuku? Ngitonitshe
la, ke. Yayi ~~qhatatelwa~~ qhathatelwa ligula
iphuze amasi. Kube sekuqa-
lwa ligula layo ke ingane.
(Njengoba niva siga sekutshi,
ma umunu eqala nomunnwe,
uye atshi nodaliweyo, "Uyanga

qala, ke, wena!'" Abe sephenjula ke lowo noqale nomumwe atshi, "Ngikuqala, nje, uyigula lesitshale yini?").

Leligula neliqaliweyo, ke, itoliphuza njalo ingane. Liloku lithiwa njalo ma kusengwa. Iliphuze ite ibe nemandla ekudla amasi navubiweyo. Uma kwedeka ingaiwatshandi amasi, ixakwe ngawo ite iwafunje.

Ingeke ingane iphile ngelibele lenina lojwa. Iyalamba. Kufuneka italwe ceje idle amasi.

Kutshi, ke, ma sekufike lilanga lekuba ingele ingane, ingeliswe ke. Kojwa ingayeki kuphuza.

Uva kuye kutshi noma umunu ebingelela unina wengane atshi, "Sakubona!" atshi, "Ehe!" atshi, "Usaphila?" atshi,

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

"Ehe! ngingeva nina!" atshi, "Isaphuza ingane?" atshi "Ehe, isaphuza" Kubulŵa wona amasi ukutshi isawaphuza yini, njengetshetho we kutšhi ma ingane itēlwe kuhle iphuze.

Ma kungasengwa ekaya, intūsi ije iqelwe kunomumwe umuti kuqelelwe ingane, yikona itophuza. Kwakungemahloni kuqelela ingane intūsi emtini.

Ma kungeko ndlela nelite yekutshola intūsi, ke, kuye kutšhi unina aloku eyisilela ingqumbe yedobe. Iphuze yona. Akufuneki ingane ike nelihefece ngesisu nesinelisphangu, idla libele lojwa. Kufuneka ingane iphuze. Ithuluphale. Isinde na ma umumu eyifukula. Ingabi yinywana nelula nje, isinde.

Injaba neyeda kokuba ingane inganqeli, ma kuyingane yefwana kute kuphele tisuku netinyisitshuphā

ma kuyinombatana kuphela tisuku netine, kwedelwa kokuba ingane ingangeli uthubi. Kute kuhlambuluke libele kuqala. Atshi umdletane ma ele-hama liklaze litshi kla, kla, kla! Yihona ingane ingeke ingele kufa. Ma lingakahlambuluki, idla iphuza amasi.

51.

Ingane, (Lusanas) ma litelwe, luboshwa livangati (lijengetimu) ngako ke, ma iyaba ingakawi, ingane iphutiswa ligxolo lemsinsi, lifujume tiwe, yihona litojudala livangati liphume liphele. Ngoba yilona nelidala sitshakatshi enganeni. Ma unina esesindile, ke, nengane seyihulile, yawa iyaba, ibe se ishungiselwa ngetinyamatane. Kube sekufunwa nemahambi ke ekuboja, ibojwe ngawo.

Kube sekuyiswa kumunu no-wati utshi weligula awumbe awucwije ufakwe eliguleni lengane.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Utshi ma sewungqibilikile, ke, ~~uv~~ lusane lucucute. Lutshi ma selucucuta kahulu, uhishwe eguleni. Kutshi ma unina esefuna kokubaluphinje lucucute, awufake. Njalo, nje.

Kutshi nanganelimwe lilanga embe utshi wemasi elibele, ngoba yilona libele nelidala kufa engaeni. Utshi lowo ukhandwa ceje, uxovwe ~~ngelut~~ ngentusi, ingane ~~ko~~ ibojwe ceje ikiphelwe esiggakini, unina ayivimbe, ingawuhiphi kute kuvushwe intusi. Itshi ma iwuhipha kucale kuphume lulaza. Kube sekulandela imimpongozi yemasi elibele. Kuphume ke kufa enganeni.

Nakesuku ma ingane i hala, uyavuka unina afujume te lihambi ayicime, eyiphotisa.

Ma kunzima, ufati ebeletsha engabeletshi, kutshi noma taba

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

tohe setejiwe, kojwa kungabeletsheki, kuyaphutshunywa impela. Kucala, kuye kutshi bafati babone nekutshi uyesaba yini ufati. Ma esaba, bambone, kokutshi ufuna kwehama ingane, bamtshele bamtshethise. Ba mshaye.

Ma esehlule lohe lelosu, esadhule esaba, kufunwe tinambo tetomo, aboshwe ngato emanyo-ngeni, ahlekelwe. Kuhubulwe indlu tihiphelwe ngekandle. Tidonswe yimajoda ngakandle. Kube ngehatshi kulengiswe inambo etulu nato bophetelwa kuyo ngelandla. kwelusawe lihanja lahe ke kokuba linganyakati. Libambwe. Ma bekuyikwesaba, nje, uyayitala ingane ilunge. Kube uyena ke nosale efutshelwa yitilonja tenambo, nabehulekwe ngayo.

Futshi babone bafati ma kunzima, nje, ufati engeve esaba

babike emajodeni kuphutshunywe umhipheli.

Kuye kubonakale. Ngoba ubambwa abambwe, atē anuke umdlezane. Kubonakale nje ukutshi uyatala impela ngoba nemabika sekubonakala nabomvu. Bambambe bamcinise aqule, aqule, ehanyula, atē ajuluke abe madi teke. Afujumale atē aphole futshi. Abuye atshathele futshi.

Babone ceje, baphutshume babike emajodeni. Aphutshume umunu nokwati kufaka sandla amhiphele.

Kanti kunesimwe sihatshi ingane ibigaxile yehluleka yikuphenjuka. Kunesimwe sihatshi ibifuna kuphuma nyovane. Ma litshuba lisehona, ayiwe ceje umkhokheli ayibuyiselē emuva ayiphenjule. Ibe seyita ngehloko ke. Ma sesingaseho sihatshi, ayinqenqe ngato tinyawo

ayihiphele nyovane iphile. Uve umuntu etshi, "ngitele nyovane."

Nomumwe ufwati, ingane yehlubeke yikujabula indlela yekuphuma kutshi ma kunjalo abone umkhipheli, amsike. Iphume ingane.

53.

Ma kubonakala kokutshi kuluhuni kanti nefati ave esaba, abone umkhipheli kokutshi cha, kuluhuni. ake nihulume. Mhlaumbe ubambwe ebakubo. Emuliswanga unwanwa. Alungiswanga ekhwabo mhla enjayo. Batshukutshele nabakasi babuta imahla nemandla yeyise kwekutshi iphi?

54 Kuphume ufati nomjala ehaya, kanye nemnini muzi bashweleze kwebakasi. Babonge amadloti bababaze impela! Beshweleta kwekutshi Awu! Sedeni kunina basekutshini? nisibambe ngani kufati wasibanibani. Loku noma imandla engayi

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

hiphanga nje, ubetotala nje ceje uyise ayiletshe na? Loku noma imahla yebanu bemtini engayiphelelisanga, shwele, nina bakekutshini, ubetobeletsha nje ayikhungise ayihiphe.

Loku noma ebe yiluhlanya ethuka nemalungu emtini nayo ke imbuti nehlophe nehiphwe uyise ehlawula buphoxo bengane yahe! Seningate nibulale Sibani bani ngesono sefwati wahe? Yini yona ufwati! Shwele! Shwele baba. (Besho beyihlaba imbuti leyo noma yiyomo) Kuhle ayitale nje ingane yasibanibani. Ninga be senimbamba ufati ngaloko.

Nempela ufati atale. Iphume ihale ingane.

Kanti kunesimwe sihatshi ufwati ubambwe yimadloti emtini ubephingile Waphika. Wathuka abanu wabaxova, wabaxova ehaza.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

manje ke uyalāla. Kufuneka ku
huhme yena liciniso, asho kokutshi lengane uyiphinge kubani wa
sesulela ngenjoda yakhe sisu. Kwa
tshi ma bemhulumisa bakemtini
wabatshuka. Manje uyatisola ngé
kweda kwake. Utotshi ma engabe
esalitshola litshuka aye kuyise
atibike alanjé iyomo atohlawula.

Abe sesuka ke umnumzane
wehaya lapho, etshetha. Ebula
tindlu ngenjuku. Ethi Shwele
nina bekwethu! Ningeke nim
bambe ufwati wasibanibani!
Myekeni atāle! Utoya kōlanja
imahla leyo kuyise ahlawule!
Uvumile nivile. Ningeke
nibe senibulala sibanibani
ngefwati wahe! Nibati bafati
kuyitilima! Shwele nina bekhwethu!

Iphume ingane ihala.

Kunesimwe sihatshi ufati
usuke elunjelwe kwekutshi uyo

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

kufa etala! Ngoba phela maningi amalumbo ebanu. Njengoba ubona kungashiwo nje ma umuntu ebutā tinyanga taho, awutisho. Usuke efuna kukubulala. aconjanise nelilanga laho lekutala, ufe utala.
Ma kuyilibulawo, ke, futshi, tinyanga tifika netihwama. Tishunqise, tiqobe telaphe. Nomunwe atale, ~~ne~~ ngekusitwa yinyanga leyo neyelaphe libulawo lelo.

~~54~~ 55

Kunesimwe sihatshi ufati ashaywe yilithwabi afe impela ecumbile, engatalanga. Yitinjaba telibulawo.
Ma kunjalo, ke, inyanga ithatha ukhono inike injoda yahe ambokose esiswini, kuphume umoya, angatē angswabwe ecumbile.
Kube sekutshi ke inyanga imhlide yehlukanise tijumba

Kunesimwe sihatshi kanti ingane ibisaphila. Ayihiphe ceje ihala bayiphutshume bayihiphe lujenda, bayincume iyaba bayigeze inikwe uninahulu, ayiphuzise amasi. ma engakagugi, ayingqelise kuyena ehlise. Ingqele libele teninahulu iphuze amasi iphile ingane.

56.

Futshi ma enela atāla ceje afe, Ingane iy iyondliwa wuninahulu. Ayiphuzise amasi ihule nje. ma emusha ayingqelise kuyena.

57.

Ingane inele ilālwe, nje, kulinda kutē kuphume kōhe nokuphumayo ahlehla unina. Ingane ikhale kasi. Babe sebephangelana kuyo e komweni beya kofaka umunwe wesihombisa, beya kokopolotā ludenda enomweni, bayincume ke, sebelukhliphile lujenda.

Uma bengalukiphanga luye lwede kokuba sifuba sengane sihlale sikohota. Sinsongota. Njalo ma ikhwelwe ukhuhlane uyihlale esifubeni. Tinyanga tibule titshi, ingane ayikiphwang a lujenda mhla italwayo.

Ino yesibili, ke, ma seyincumiwe iyaba, yakiphwa lujenda, iyagezwa ngemadi nabanjayo. Yikona itokwetshuka ikale.

Uma se yigetiwe, ke, kwefwanele incakwe. Kwejelwe kokuba ite ingetshuki ma tingane tiyincaka. Ngoba ingane nengangakwanga italwa, iye yetshuke ma incakwa seyiyinyala. Nemwe kutshi ma iphathwa yitingane, tingati kokutshi ayincakwanga, titshi tiyayidlalisa tiyincake, cije, ingane tibone itshi-gongo, sina! Tite tiyitshela ngemadi ite ivuke. Kanti yethukile.

Kukhweza umtanyana, ke, kuya ngetihlobo tebanu. Nabamwe ba-mumbela endlini. Nabamwe bamumbela enyango nabamwe ba-mumbele ngakesibayeni. Naba-mwe bamumbele elixhaphotini ngakefuleni. Loko, ke, kuya ngemasiko etibongo ngetibongo tebanu.

Emuva kwalosebedi, ke, kufwa nele kokuba ingane ma seyi bonakele kokutšhi iyahala, ibe se ibonakala kokutshi iyanya iyachama.

Iphutiswa umsinai inye livangati. Ma ingachami, ithunciselwa ngesihumba seli gogo (inyamatane) ceje ichame.

Kutshi kungawa iyaba, ke, usuke, ke usebedi wekwelapha. Ino yekucala yikuba kube hona lu bojo lwengane nolwediwa ngehlanga. Uncumwe kahle elilungwini, ube na mbobo ngemuva nangembili.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Ube se uhlokotwa ngelutshi ekhathi uphephethwe. Ube se ushiswa ke ngalaha ulongena hona endunu yengane. Ugqobwe ngemafutsha.

Sekuwusekedi, ke. Tohe tisuku ingane iyabojwa. Nakebusuku ma ihala, ibojwe. Nakemuwini ma itetema ibojwa nakabili ngelilanga, ekuseni nantambama.

Unina wengane, noma eyambile uha lihambi nahlangana nalo elati kokutshi elekuboja, afike aligxobe alifake esitsheni nesiphatha lihambi lekuboja ingane. Ma seligugile alihiphe afake nelimwe.

Ibojwa noma ingaguli ingane. Kute kuphele umwaka wohe nje ibojwa. Kutshi ke ma se idutshelwa ukhuhlane, uyisa aye kumuni nowati mahambi ayoqela lihambi ngeyuku. Ibojwe ingane, isinde.

Ma kubonakala kokutshi mahambi awevdi, koye kutshiwe unin

angayiboji ingane, abojelwe yinomumwe umunu ngoba kunesimwe sihatshi yena unina wengane unesitshudi nesimbi nengama ngaso ingane. Ma enelíphupho nelimumeleyo, unele aphuphe ceje kuse ingane seyigula. Kube sekufwanela kokuba yena angatibojeli, abojelwe yinomumwe umunu.

Iutshi ma ingane idubulekile, kuye kushintshwe tikhundla. Kutshi nje ma sekuhwelele, unina ayibeletshe aye nayo kunomumwe umuti amahambi iwafakele kona. Itshi ma seyingqono ibuyele ekaya.

55.

Njengoba ma ufati ebeletshe ingane iye iphumele kasi, yena uyahlehla, ma sekuphume kohe. Uma kukona uninatala nenina notala ufati kuba yibona mabahlelayo kokutshi ingane iyo–

ncumwa yimuphi ekhathi kwabo bobobili. Ngoba bobobili bafuna nele yikuzincuma ingane iyaba. Ma bengeko bobobili, kukona nomunwe ufati nofwanelezo ngenxa yebuhlobo bweligati noma yingokwejwayelana, uye ayincume njengekuvana kwabo. Ma futshi kungeko mumu, unina wengane uyatinqumela.

Ngoba kuyilite nje kuncuma iyaba yengane. Umunumma engakwati kahle, uye alinganise elijolweni lengane. Atshatshe lucunga, eluhosha endlini, nolwefuneleyo, noma yinabeluhile etobanekela ngalo ingane. Alujabule ehatshi lube yilubezu noluluhali. Abesesika ngalo. Kutshi kungasikeka, unina wengane aphephethe ngemoya wahe, ephephetha iyaba yengane aphephethe ne

mzanyana. Abophe lifinjo. Abe se tshatshwa ke umzanyana eya kombelwa. Lucunga lubekwe etikini. Ngoba netiki ati chithwa. Tishanelwa tibekwe. Tote tichithwe mhla kwakhu-la ingane. Umina atishanele atilahle ngakefuleni atimbele neyaka newe enganeni esesindile endlini, waphu-ma. Ngoba umzanyana ye-na uauke embelwe ngeli langa nokubelethwa ngalo.

Mawele Tingane netinwgi, Tilwane.

60.

Kutala mawele akutange kuthoko-tise mumu. Umumu usale sethu-la nje ma esuke esemconjile, ngo-ba engasenakweja lutsho.

Kutala mawele kuya ngetihlobo tebanu. Uma ekhwenu, noma emtini la wenjele hona etalwa, na-

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

we uyowatala. Kanti futshi uwena nowamemayo kokutshi watale.

Akufwanele kutshi ma ufiqa umunu etele amawele ufike umhle-ke, noma usho uphumesele utshi "We! Watē wahlupheka lomunu! Utokwejenjanu Mame! Mina angi-wáfuni neze amawele!" Ungalo-kotshi, nje, uyisho ino nenjenga-leyo! Utowatala wena ngoso.

Sifumbu ungasihleki, utositala wena ngoso. Sishayiwa (inkawu) ungasihleki, utositala wena ngo-so. Sishosha ungasihleki, utosi-tala wena ngoso. Lichije unga lihleki utolitshola kwaho ngoso. Noma yimuphi umunu none-sici ungamhleki utomtala um-gone wena ngoso. Ma singa-talwanga uwena sici nosihleki leyo, sitotalwa unanaho.

Ma ubona tino netiyitici ku-banu, ungake uhleke. Thula du.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

ma utshanja kukhuluma ngato, bonga. Umbongele lowo nowemukelisiwe. Ubonge umdali nodala abantu netino tohe. Ungalokotshi ubonakalise umoya wekuchwephesha. ma wejenjalo uyatilimata.

Kubona abantu nabatala tilwane, ngingasasho tilima netigxaza amatshe. Ngisho tilwane.

Nomumwe umuntu utala ingane nefuphi. Itshi noma isinjala ibe fuphi ihawule emajolweni kubantu. Lihanja libe likhulu, libe nencegela. Ibe nesiphongo nesikhulu. Ibe netingalo netinkulu kanye netitsho. Inyatheke ngebanwanwa.

Uma ke umuntu eyihleka ino nenjalo, naye uyotala yona. Njengaxakekile Mbatha nowayenjela kuMtshiloli Qele. Wahleka Nomusa Mkhungo etele ingane neyisishaywa.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Eyiphethe eyingelisa. Wamhleka wamhleka Wamhleka! Etshi, "Au! Yimuku yani le noyiteleyo mame! nalemuku ibuye ibe hlophe! Au! Mina ngiwuwena ngingatijoja nanomunu. Awuwubulali yini uhlola lo uwulahle! Au Suka! Ute udlale ngelibele laho ungelise uhlolo lona!" Wamhleka! Wamhleka! Eyinombi. Ecomile. U

Utshe etshatsha, wayegoya. Kwakumlungela. Walobolwa, wagqagqa. Wafika nakemtini wasitshatsha kahle nje yena sisu wasitshi khanku. Watē wabeletsha.

Kutshe ngelilanga lahe wabambeva yibafati wabeletsha kahle kahulu, kanti unyatibula. Wabeletsha tingane netinatshu. Kwatshi timuku leto nayehleka u fati ngato yena ke watshola tatinathu. Kwatshi netibili taba yibafwana nemuwe yaba

yinombatana. Le yenombatana ya-
ba nengalo nenamathele etimba-
mbweni yahlangana nenyama
yatē yahawula la enjololwaneni.
yase igoba, ke, yanamatshela
edasi kwelibele, nesandla sana-
mathela edasi kwelibele lesinxele.
Lengalo kwaku eyesiphongo. ~~eyesinxele~~
Nemwe ingalo yahululeka
nje, ayatē yanamathela yona.

Nomusa Mbutho, eseyinombi, waye
nesini neyulu. Ehleka litē. Kwatšhi
nganolumwe lusuku watshi eyamba
nanamamwe amanombatāna, beya ko-
tshotā ehlatšhini lakaMthavuna, ba-
hlangana nofwana, nje, ēyisishaywa.
Tinyweli tāhe tihlophe, netiyophe tahe
tihlopha. Elinqe libeshwana, elibinqela-
hlamwe. Liyamba liphekuka nje, kwa
da bungana nje, ke, enjabeni yeku-
binqa.
Manje, lofwanyana wetā, wetā
watē waba kedusa nalamanomba

tāna. Naye wema ngemahlonyana ejinga kokutshi amanombatana amumiselani. Nalamanombatana ebukeka ethwele amehlo, eyamba nenombatana neyiligqangi, nayo engayati.

Manje, naye ubengati kokutshi utoyamba ayambe abe sehlangana nemanombatana na tomumisa endleleni. Ukuthi wayati, wayeyotibungisa abinqe kahle. Manje, ke, abingile na kahle. Kanti yimhla etohlangana nemathatha! Yemajoja! Wahlupheka ufwana.

Manje, useticabanga neno nayiyona, kokutshi yena afwana nanetimuwe tingane. Yena umbala wahe awuve umnyama njengebanu. Nemehlo ahe ave efwana nemehlo ebanu. Netinywele tahe atifwani netinywele tebanu. Leno yamenyelisa. Wasonjela esenyonyile. Yambuka kainomba—

tāna. Wagala wayithunuka isini Nomusa wakhunkutheka, manje. Ithe yedlula ingane wayesehala tinyembe ti Nomusa. Wajibitā ingane. Wahomba kubinqa kwayo etshi, "Baba, ~~ub~~ utshi ufihleni ma ubinqe kanje? Awubeke! Neno yaho ihlophe!" Ahléke Nomusa! atshi, "Au! Bandla Ngane, Ungowabani? Unjani yihlo umbala wahe? Nyoko uhlophe yini? Tinywele lèti wawukaje utishisa etiko yini mame?" Ahleke, ahleke atē atichamele. Abuye atshi Au! Nkosi! Nanko uhlola! Kojwa utshi ujisilwane sini ma unje mame?"

Yatē yahala ingane eyiphetsh ngenomo eyiqopha.

Amanombatāna abe esamkhutē akatē awanaka nekuwanaka.

Kwayamba kwayamba lisoka lahe latshi aye kogoya. Nempela wasifuna sijwaba wabinqa waya kogoya. Walobolwa wagqagqa. Wemitsha kahle nje

Watshi mhla ebeletshayo watāla sishaywa. Safwana nasona leso nayesihlekile. Sefwana nqwe, kwasha amadi eliguqwini kuNomusa. Yaphela nya isini. Wakhamisa manje.

Tasho talukwati tatshi "Hleka phela Mambuthweni. Nayo isini yaho nowayiqela kumdali we-bantu. Usekusonjetēle ejutē. uto loku uhleka kahle nje ugonile. Sesijabukela unanomunu lo nowamganayo, umunu wemkhungweni. Yena engesiyo ihlekabayeni. Wena siyakubongela!"

Kwaba buhlungu kuNomusa Kwaba sengathi bayamhleka. Kanti bayamenana.

Yahula isiva yahe yesishaywa. Waphinda wahulelwa. watala isiva futshi yaba yisishaywa nayo. Waphinya futshi watāla isiva. Nayo yaba yisishaywa futshi.

ake nibone nje lisidi nolwekle la lofati wenkhungweni. Liqugu lingaka, ufika emtini, uhulelwa, wetshembe nawe utshi utō tāla manje ube se utala ino nexaka abanu nje.

Kutshi noma ubona konanga yenu ube sewujinga nje kokutshi utōbahombisā kanjani ingane yaho.

Waphinja wayithola nemwe ingane yaba yinombalāña. Yaba yihle yini pho! Yafwana neyise. Yona yaba yimunu, nje, njenganabamwe banu. Ayate yaba nasiqi.

Waphinja futshi wahulelwa. Watala inombi futshi. Yafwana neyise nayo. Yaba yihle impela. Ayate yaba nasiqi, ayatē yaba nasilungulela.

Kwaba kuje nekujabula kuNomusa, kwaba sengatshi isimi kuye na iyaphela manje. Ihlitijo yahe yahlala inesatelo.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Waphinja watshola nemwe ingane futshi. Nayo yaba yinombi. Yefwana neyise. Yaba yihle ayatē yaba nasiqi. Wayesema kutala.

Tahula tingane tahe. Amanombatana agana ohe. Enja kahle ahlala kahle kahulu emitini yawo nemajoja awo awaphatsha kahle kahulu. Alala nawo agqwalisa imiti yawo, kojwa atānge atitale tishawa.

Nebafwana nako bahula bobotsha tshu. Baba netimilo netihle. Batiphatsha kahle. Baganiwa yitinombi tebanu nabahulu. Batala tingane nje netihle. Ayatē yaba hona ingane neyafutā yise yaba sishaywa.

Leno yaba yincaba nje, kwaba kelubala kokutshi leno yayiconje: kukhathata Nomusa. Iceje isini yahe le neyayeja abe yihlekabayenī. Uyena yejwa nowagona ino nembi. Abafati nabagana tingane tahe, bonā bagona tingane netihle. Nayē ma

ebona tingane tebananahe, wayebona titihle nje. Kwaba uyena yejwa nobona eyahe ingane, newuyise wetingane, iyi munu nonesiqi.

Coseleni yena wayefiqe ufati e-tele amawele. Watshi, "Au! Wate wa hlupheka lofati, mina ngeko ngithande kutala tingane netiningi langa linye. Manje utokwejenjani?" Laho, ke wayengasho kokutshi uyamhleka. Wayemjabukela. Kanti akwejiwa njalo. Ababatwa amawele. Umunu notshanja kukuluma ngawo, uye atshi mahle ambongele lowo nowatsholileyo.

Wacoma lisoka lahe, ke, wabuye walala wayogana nomumwe umunu. Wagana Mpizakhe Danca.

Uthe mhla ebeletsha wabeletsha tingane netinathu. Kwevakalaceje, abanu ba-babata.

Lisoka lahe nayelinyekile laselicosnywe uHluphekile Khoza. Lenjaba ye-

kutshi Coseleni utele tingane netinathu
ivakala, ~~beo~~ lisoka lelo lincumisile. Li-
ncumelene nahluphekile. Seliva ceje
selijabuka libuta ku Hluphekile litshi
"Au! Coseleni utele tingane netina-
thu? Wedelani yena mpiyakhe koku-
ba afike ayibeke ingane, kuse abeke
nemwe, kuse abeke nemwe?"

Wayesemfunjisa ke Hluphekile
etshi, cha, ungasho njalo. Wena mu-
bongele utshi, "Wate wasitakala Coseleni
watshola abantu nabaningi langa
~~linye~~ limwe. Lenjaba ayitshanje ku-
nambitshwa. Akusiko kokutshi kwa
sa wabeka nemwe kwasa wa-
beka nemwe. Wabeka ihlamvu ya-
ba yimwe. Yona leyo hlamvu kwaba
eyelukhlobo. Yaphuma abantu naba-
thathu.

61.

Amawele anesizukulu. Uma ekhwe-
nu akei atalwa, nawe uyowatala. Uma
ungawatalanga, unywanaho uyowatala.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Uma engatalwa ekhwenu, kozwa elālwa emtini waho, nawe uyowatala. Uma ungawatalanga, unanaho uyowatāla.

Uma kungenjalo, ke, engatālwa ekhwenu, engatalwa nakemtini waho, uyawatala ma wawahleka, etē-lwe yinomumwe umunu.

Silima, ke, naso sinolufuto. Ma take tatalwa, tiyophinja titalwa kanti futshi kuyacabukeka nje tibe/ hona elukhlobweni nolutshile.

Tilima netanjayo, ētokuhlekwa. Ma umunu ebona silima sekutalwa noma esekulimala, abe sehlekisa ngaso ngoba sona silimele, yena e-muhle, usuke etimemela lishwa. Kunesimwe sihatshi kulimala umunu ekhwabo, kwedele kokuba atshole kuhleka eduze yena e-kwati kuhleka tilima. Ma ku-tshanja, ke, kumlinje ate agane asitale silima.

Ngako, ke, umunu ahlekwa. Li-tshi livi lanabajala, "Litshatsha nokemsamo

kimubeke enyango. Litshatshe nokenyango kimu-
beke emsamo. (2) Ungasho kokutshi upheka
endlunkulu, uphethele; Ngomuso utobulawa.
(3) Sifumbu sabona qhaqhazela. (Loko ku-
sho kokutshi wena awunasiqi. Uhleka
sifumbu. Kojwa umuntu nowajala
sifumbu angakulimata nawe ube
nelijumbi. Bakuhleka nabamwe.)
(4) Ubona mina nje ngibona wena.
(Ngesihatshi uhleka silima, wena utshi
uhlekisa ngaso nje usita abantu
ukuze bakubone kahle, bayakujela.
Uma sebebojwa bahleka wena. Bekuhleka
bulima baho ukuba utishaye sihlaka-
niphi nesedlula umwedi webantu.
Kanti umwedi angaphinja akuphenju-
le nawe akwede inkamba beyibuta.
(5) Lilumbo liya-kaje. (Kunesimwe sihatshi
noma umhlekile umuntu, noma futshi
etālwa kini mawele, uye ungehlelwa
yilutsho wena. Kutshi tingane tāho
tehlelwe yisono saho, tijeze ngaso).

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Mawele, noma yitingane netitalwa tike tinathu, noma yitilima, atibulawa Iyayekwa nje tihule.

Animboni yini Mpande waSenza-ngakona? Inganti wayedliwe utimba wamchwicha? Aniboni yini Shaka engatange ambulale nje. Aniboni yini esimwini ma ichumile iba netiwumba. (Siyumba yimbila nokula ceje kutshi esihundleni sokuba uncashele sihwebu, ungasincasheli uphume sihwebu nesinaumethe ino nemnyama, nenjengemsidi. Imuphu, nje, nemnyama). Kutshiwe iqhumile ke leyo simu ma inesiyumba.

Nakubanu ke, ma bechumile baba netilima tahona. Silima sitala nababahle abanu laba. Ungeke uyeke kugana silima ma sikashela. Ungasigana nje. Uyotala nabahle abanu laba nakevileyo.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Umenjo awubanekwa. Ungeke usho kokutshi ma ugana umuntu nomuhle nongenasiqi, uyobe ugane kahle. Kunesimnwe sikhathi utokuhlupha ma engakuhluphanga, uhlushwe yikungatali. Ma utalile, kunesimnwe sikhathi tingane takho tingevi.
Kanti nesilima, nje, sigane makufwanele. Uyohlala kahle. Aurubwa ti lubambo lwaho. Lwatiwa yimadloti aho ojwa.

64.

Abanu nabanesimi kabulu yibanu besifatana. Yibona futshi nabambi bayalinga. Ma umuntu we sifatana/esecenje kukweda silima nekuhlekisa nga we, angakuhlupha inyumbatana, ekhathi kwebantu.
Ma kutahwa sici ehaya, ke, kuye kubekiswe kunina yena notalayo. Kubonakale kokuthi sono sikuyena. Ma kubekwa emuva empilweni yahe kuye kubonakale kokutshi kubona laha

ahlekisa kona ngemunu nonesiqi. Kube sekusolwa yena ke kuthiwe uyavuna.

Nomumwe athi elungile, engatange ahleke munu kuyiloku atalwa athi uyatala, atale ino nexaka kweda. Kanti ke kuloko, akusiso sono sahe naye. Sibusiso. Usibusiswa yinabakasi.

Uyati nawe kwekutshi ino nehlala ihlekwa, ayihawukelwa munu. Nethakathi angabe wona uthi wahe ebulala silima.

Ma ubutiphethe kahle, kepha utale silima, usuke ubusisiwe. Noma unanaho elimala nje emjala elimala emjala, nje, evelelwa yisiqi, yitinjaba Tebathakathi noma yingoti yini, usuke ubusisiwe. Ngoba akuho thakathi nolokona uthi wahe abulale sifumbu. Ute sedani sifumbu, loku sifumbu sesatifela nje? Uthakathi ufuna

kubulala abanu nabakhle nabayiti ngqabavu.

Ma uwumtali webanu, lidloti laho likubekile, uyaqhanyukelwa yisiqi endlini yaho. Mhlaumbe unanaho alimale ngendlela ne-thile abe yisifumbu. Lowo n-wanwa, kunesimwe sikhathi ote aphuziswe lubisi. Atāle netimingi tisiva leti netinombi.

Kunesimwe sikhathi endele eyosini. Abe yiyosikati. Akhombe nganokekhathi umunwe. Kuthi laba nababemhleka bahlupheke bona emitini yabo.

Njengoba ligama lisho lithi, "Inthupheko kuqala, ukubusa ngemuva. Nocala ngekuhlekwa uyena noqqina ngekubusa. Nocala ngekuhleka uyena no qqina ngekuhlupheka, naye ahlekise banu ngekuhlupheka kwahe. Avune loko nakuhlwanyelay

65.

Kucabangelwa kokuthi lokutala nokunje, umuntu uyakukgwegwa. Ukumema ngoba asuke ahleke umuntu nonako.

66

Ufati ute aphume etibini asinje kanda ahlangane nebantu. na esesindile ke, bayangena abalisa. nengane ibelethwe, icale ibelethiswe inombatanyana, nje, kwedlwe na kuphole uyaba. Kuye ngekuya nje, ingane ite iqqwale tandla, unina abe ebaphekela nje bantu besilisa ekaya. Kutshi na kuke kwedeka kokuba ayambe undlezane aye kunomumwe u muti, abe sethi na esephuma athathe unotha wahona awuqqobe esiphongweni sake, awuthi shwe! Idela kokuba ingane ingakhazeki yethuke ukuthi ubekade eye ngaphi. Noma engene elawini useyaphuma useqqoba unotha wahona njalo.

Uma eye esimwini usefike eklazisela tinanga ngelibele yihona

jingeke tethuke tithi kade tiyambwa umdlezane.

67.

Noma embona unyeni wakhe, emphekela abanamathelani. Manje, usemuhle ufati' ewumdlezane! Ekade eff efuthwe ngekudla lohe lisonta! Usethanjeka!

Injoda yakhe, imbuka imwayitele kube sengathi ingalala naye. Yona itolipho sa ligama, njengesiva yeshela. Ithi Yeyi, Masibanibani, wota ngitocabula, wamuhle kangaki wediwa yini kojwa!

Abe sephendula naye eqhaba ethi: "Suka! Musa kudlala ngami!" Amdlalise ma kungekho muntu ate amhwaphuluте! Athethe umdlezane athi, "Yeyi! Ngitokushaya! Musa kudlala ngami.

Uyati ke nawe kokuthi ma ihlitiyo yakho imnandi inethamba nelihle, uye ubonakale nakeku sweni. Naye ke mdlezane uyachacha! Ediwa yikwejabulela ingane yakhe!

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Umpeni atī abe nesikhwele njē bo ebona engasalithōli leliyalungelo na-bekade enalo esakhulelwe ufati wa-he. Kuthi noma ebesathi ulōm-silela gwayi, kuhale ingane. Alahle kasi athathe ingane.

Kojwa, ke, nempela, injoda yihle. Umunu uyayithanda injoda yahe ngehlitiyo yoha yahe! Ute a-dele uyise nenina aye kogana injoda. Ayithande kahulu! Nayo imthande kahulu. Kube seku-thi ekhathi kwabo, kuchāmuke ingane. Ligugu lemagugu namabili. Umunu nongalānge abe nayo in-gane, ati lutho!

Luthando umunu utālwa nalo, ngoba utalwa ngalo, udalwa ngalo. Angati kokuthi ngingalufwanisa nani luthando.

Luthando luyino nengafwanina kojwa luhona kubanu. Lweda umunu edele nomumwe tino.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Umunu angalala ekhathi kwanamabili,
Avuke ngeluvivi lwekusa.
Luthando Luyedhulana.
Lulojwa luthando lwebungane;
Nothanda ngalo uyihlo nenyoko;
Lulojwa luthando lwekutalana;
Nothanda ngalo tingane tekhwenu netihlobo.
Lulojwa luthando nolukufiqa emuvini;
Lukwede uthande ingane yemunu.
Uyithande ungesihlobo nayo.
Uyithande yaliwa uyihlo nonyoko.
Uyithande kube kuncane live,
Weswele kokuthi utokwedenjani.
Uma kuqhamuka umunu ekukhuta,
Umzonde, kuthi yilwa naye.
Loluthando lubeketela sikhathi nesihulu
Kute kuphelele lilobolo.
Loluthando yilona nolwaha imiti,
Yilona nolungena ~~nolwedla~~ indoda nofati.
Loluthando yilona noludala ingane
Luyede ithandeka nakubanu.
Lwede unina ayondle unyaka wohe,
Uyise azule eyifunela mahambi.

Luthando lwempela alunakwahlukaniswa yikufa kojwa nokuthatha nomumwe ku

SHIYE NOMUMWE.

Ningamangali Nina ma-nginele ngiphathe indaba yengane qede ngibe sengiphatha indaba yeluthando. Ayehlukaniswa lenjaba ngoba iyayambisana.

Uyamba, nje, awati kokuthi wokwenjela kubani. Uyamba nje, uyomangala nje sewubona amehlwana namabili etelwe uwena nenjoda yakho.

Umunu esenengane, uke alale noninatala endlini, bebekisana lusana lute luhlakaniphe. Ufati etibula, uthanda kugadwa. Kubona ingoti yekungcinya ingane emakhaleni ngelibele. Ngoba libele(mabele) ligwansile. Ingane ingqela ingqele, ate ajunywe yibuthongo umina, aliyeke libele. Manje ke, seyesuthi ingane

awaseko amandla ekuba igudluke ingane elibeleni. Nenina ulele uliyekile ~~mag~~ manje. Kubona ingoti yekuba ingane ivalwe yilibele amahala ife.

Ngakoke umshakazi ulala neninatala amgade amfundise kokuthi kwediwa njani.

Noma ikhala ebusuku, kufwanele bavuke bobobili bayiboje, bayiphuzise.

Nakemuvini bayigeze bayiqqobe bayichobe netinwala, ite igcwale tandla.

Umshakazi noma eye kothota ayishiye kuninatala, asale eyiphuzisa amasi, agijime ashesha abuye atonqelisa ingane.

Ngako ke niyabona kokuthi unyeni nyena singqane sikhathi sekuba abone ligugu leli lahe, ngoba nalo linyatatazela, londle ligugu~~ll~~ labo (ingane)

Futhi akufuneki kokuba balale ndawonye, ngoba kutosuke kuvuke inyama, kuthi abathandane, kanti ingane ayifuni kunukubetwa.
Futhi yimahloni kubantu ma ufati enengane aloku ecumbazwa yinjoda yake.
Yena ufati kufwanele kokuba afwane njengoba ayenjalo ngesikathi esamweshela.
Ufwana, ke, yena ayati yonke lemithetho. Yena wati kokuthi ufati wahe uyamthanda! Futhi usemtalele ingane. Muhle lofati sengati angamgona amcabule amtshele kokuthi umthanda kakhi futhi usemsizile wamtalela umuntu.
Ithi ingane ma seyiqquwele tandla, ke, mahoti ayambe aye kolala nayo kwakhe. Kojwa phela utalela ekhwabo. Asinde ceje aye elawini. Ayambe neninatala. Ufwana yena abuyele ekhwabo.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Kutē kutshi, ke, ma uninatala esebone kahle kokutshi ufati wakwa-khe usekwati kahle kulala nengane, futhi nengane esezibona kokuthi ikhula kahle, seyigqwele tandla athuthe abuyele kwakhe. Ufwana abuyele elawini.

Tilili tibili. Nofati utolala esililini sahe, nefwana alale kwesahe. Noma behlukene, tihlidiyo tiyatshanjana.

Ufwana abuye esuku, atobuka ingane yahe! Bayibuke, betibuka kuyona. Mhlawumbe tindlebe tifwana neteninna, tinyawo tifwana neteyise. Mhlaumbe ingane ifwana neyise. Bayibuke! Bahuhume ngayo. Ayilalise. Balale! Beqabanga ngayo. Kunesimwe sihatshi bate baphuphe ngayo.

Aphaphame ufwana esuku, atshi, "Mamwelase," Atshi mamwelase "Hhi!" Atshi, "Ingane ilele?" atshi "Ehe." Atshi. "Ake weqe ute la!"

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Atshi "Hha!" Angifuni! Ngitōkwedani?" Atshi, "Ayi, bo, ake utē la." Atshi, "Ayi angifuni nelitē. Wonakele wena. Ungibitelani? Awati kokutshi ngilala nengane?" Atshi, "Ayi bo, wotā la wena. Mina kanti sewangilahla yini?" Atshi, "Sha! Ngitōyitshela mana lemihuba yaho. Mina angifuni ungonise. Awati kokutshi ingane iyevakala yebanu nabayimanuku? Ufuna ngithukwe yibafati batshi injoda ngiyitshanja kabi ngiyitshanja noma ngitēle nengane seyaba umlwelwe nje!" Atshi, "Au wāwuva ngabani loku uyingane nje?" Atshi "Abe! Ngiyati."

Balale. Kuse bavuke. Bayamba bede imisebedi yabo yelusuku. Babe beqabanga ngenjaba yabo nabebeyihuluma esuku. Baphakelane kudla lishone futshi. Babuyele endlini yabo yekulala. Bayibuke ingane yabo. Bayibuke ibamba libele ilinkofute ceje, ibuke nina

imvefunyele elibeleni. Kuye ngetisu-
ku. Bathi bebona sibe sihuphuka
sandlana, senyuka ngelibele. Baya-
bona sesifika enomweni wenina.
Syamunya ifaka sandla enomwe-
ni wenina. Imubuke emehlweni.
Nganolumwe lusuku bayibone
seyikuluma. Nganolumwe lusuku
bayibone seyicala kuhleka.
Inkulumo leya neyake yakulu-
mwa, ayiyekiwe. Ihlala ihlale
isuke ime. Kute kube yinyanga
yesithathu. Ingane ite ithelekwe
nemwe ite ihlale. Ihlala njalo
nina amwati yise. Nengane ayi
mwati yise.
Ibuye isuke futshi inkulumo
nganolumwe lusuku. Bakwe ku-
be nje, ate atshi ufwana
nokunggqono ngitokulanjela uye
kotshota, ngifike ngikubambe.
Baxabane kube nje, engavumi
umshakazi. Bavuke. Kuhlwe.

balale. Isuke imi. Ambile. Ale.
avuke ufuwana afike angene engubweni embathe. Ede loko nakwedayo, kojwa amphathe kahle.
Avuke. Eqe ingane. Athathe sagila sahe noma yinduku yahe ayibeke elukahayini lwengane. Abe sezisusa eziphanyeka la ihlala hona. Abuye alale.

Abe sevuka nina wengane. ageze sifuba netingalo nemabele nesisu, reno yahe, nematshanga, nemajolo netitsho netinyawo. Esule atshi du. Abuye alale. Luvalo lutshi baku, baku baku!

Ingane ilele ibolile ayiyati lemikhuba. Kanti ke, useyecile yise. Uyayicinisa. Wedela kokuba ihule kahle seyicinile. Utshetho lowo. Ingane iyecinwa. Nengeciwanga iyephuza kuyamba. Noma seyiwucejile umwaka

ingeciwanga, ngeke isheshe ihlakaniphe ingeciwanga. Ingane iyadinga kweciwa uyise. Kungesiko kokutshi utobe esehlala elala nenina tohe tisuku. Kojwa edele tihalo. Tikhalo tehlidiyo tiyayikhaza impilo yengane.

Uma ihlidiyo ihleti inelunondonondo, ingane akuyiphathi kahle ngoba inqela libele lenina.

Uma umunu ethukuthele akufwanele ayinqelise ingane. Kufwanele axole kucala. Ake seliphungula libele, kube yihona eyixhuma ingane.

Kufwanele ma nihaluma neyise wengane, naye ebeka sikhalo sahe, kuyiloku akuqqina ungakatali, nempela ecinisile unanomunu, ethanda ukuba ake akubonge eduze, ebonga ukuba umsitile, wamwedela ligama ebandla, naye etoba uyise wemunu eve nekucamilva umunu ligama.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Lesihalo siyevakala egazini lemunu: Sifwanele siphenjulwe yibanu naba bili nabatanayo. Eenengane nevileyo. Beyibona iphilile. Iceje tinjanga netinathi. Ma sebeyecile ke, iya hlakanipha, ngoba nabo boyise nenina bayahlakanipha.

Kunjengenombatāna, nje, ma isuke ingakacomi, isuke indwe bile. Ayikatati similo sayo. Ayati noma iyotiphatha kanjani ma seyicomile.

Ayati noma yokwehlulwa yikulala nenjoda mhla yacoma, ngoba iyocoma nganelimwe lilanga. Kube yimahloni, ke, nakubanu inombi ihlale itē ibe njala ingacomi. Ithi isuka ibe icoma. Iyasuka lapho yeda amanyala yehlulwa yikulala. Ithatha unanomunu, imfaka eqaleni. Ivulela tōmo lēyise. Hanga liqala! Inyatona tinjaba tēkwehluleka yikulala.

Kuyefwana ke nakumshakazi ma ebelethe. Usengozini neyulu ngoba uyamba, nje, akalāti noma utotiphatha kanjani.

Akuyi ngekucina kwemehlo nenomo lo, injaba ikekutiphatsheni kwemunu enemunu wahe.

Akuyi ngekuthi uyakaleka angakuboni. Ngoba nganelimve lilanga uyote akubone. Ngeke umunu umntshanja umbalekele tohe tisuku. Udinga ufunje tohe tindlela. Ufunje nendlela yekumbalekela. Ufunje nendlela yekumvika ngekumtiba. Ufunje nendlela yekuba ulale naye nivumelene kahle. Ufunje nendlela yekuba ma ekubamba ngeyani ekuphoqa umvike, ungemithi.

Abanu abafwani kasi kwelilanga laha. Kuhona abanu

nabati ligqhilo neliqala. Kuhona abanu bebafwana nabasitshanja kabi sifatana!. Tilwane! Timbwa! Umunu nonela ambone nje umunu wahe, atshanje kumudla ekhathi. Amgwalbute sengathi utokwemuka.

Uma wehlelwe uhlola, ke, wawela esandleni senjoda nenjalo, juluka, nombi yemunu. Utosebeda uvikela ligama lemuti wakwaho (ingane, nawe)

Ufati unemandla ekuwaha umuti wahe, ede injoda yahe ibe umnumzane, ihlonipheke nakubanu.

Yiyona leyo njaba neyeda amajoda aganwe. Injoda nengaganwa, ayihlakaniphi, ngoba ayibi nasitshudi.

Uwena ke noyisitshudi somnumzane waho. Ngako, ke, kuhle umweluleke kahle. Ungamtshethisi futhi ungamvumeli.

Wena waphuma ekhaya wenu uyaliwe yibafati. Bakuyala ngato tohe tina Uyati kahle kokuthi wenjile la. musa ke ukutihleba, uhlebe yihlo Kutshiwe inombi yaSibanibani yehlulekile.

Ma u umshakazi utekiwe walala, usumyala. Usumfunjile nenyeni waho. Wati kahle oke amasu okummngena.

Yati kokuthi ubelethe, nje, Umuhle uyababa. Ma wala utokubamba akuphoqe. Ma ekuphoqile, funja tindlela teku mvika. Ngoba nganolumwe lusuku ma ebona kokuthi uyala utokuphekezela uye kotshota. Afike ehlathini akubambe.

Awubekeke, ungasenakuhala, ubambwa umnyeni waho. Ma kunjalo, mutshele, nje, umthambele, uthi kuye, sha, Gambushe angali, bengibona ingane isengane.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

473

Mtosho naye atshi, ayi ngito-kweda kahle nje nami, ngeke ngilimale.

Musa, ke, kumetshwalela a-mehlo. Musa futshi kushaywa yiliwalo. Cunga sibindi. Mtha-mbe. Mlale ngeluhlangothi. Ubophe uthi nqqi. Umkhombe emathange-ni.

Noma usuvukile, ungamethwa-leli amehlo. Thula, nje, ugeze kahle utimba waho, ubince. Nigojuke umupha kudla kahle nje, ungamcasukeli. Kuhlwe. Niye kolala.

Nibuke ingane niceje. Niyi-dlalise. Ilale uyilalise. Ubuye uze kuye manje.

Injoda, umunu uhuluma nayo esuku. Amehlo esemane. Futhi seku ngasabanekiwe nangelubaqa.

Uyingenele, nje, ngeliso nelihle, nangemoya nomuhle kakulu. Uthi

kuye, "Ngane yekhwethu, ngiyakuthanda, ngikuthanda kakulu. Yiyo leno neyeda kokuba ngite laha ngitokugana. Ngiyejabula futshi ngoba ngagana wena ngikutshanja kangaka.

Ngoku, ke, sibusisiwe ngoba sesiyibanu. Sesitele Nomabikili. Nami sengotshi noma ngihuluma ngawe, ngihulume ngayise waNomabikili. Uyambona Nomabikili, lo, emuhle?" Avu. Ube sewuthi, Au! impela sesiyibanu. Nami sengiwufati laha ekaya.

Uyabona, ke, Mfowethu, ingane yethu ihula kahle iyasinda. Ayinasici. Yithina, ke, nesingayibangela kokuba ibe lula, yephuta nekuyamba, nekuhlala, ibe yisinyefu.

Bathi abafati mhla bengiyala bathi, umuntu ma etele alali ne njoda njalo. Uma kwehlakala injoda imkhumbule kakulu, ingacela, nje balale, kepha uyavuka kuyo uyageza aqede engakayigoni ingane, kanti kade egone injoda.

Kufwanele siyondle, ke, ingane yethu mnganami. Ukute ingangenwa ukhuhlane. Isheshe ihlale. Isheshe ime. Isheshe iyambe. Sithole nemuwe.

Uthini ke wena mnganami?" au! Utofiqa kokuthi umumu wesilisa uva kahle. Ma umtshela kahle uva kahle kakulu. Ngisho noyisidlwangudlwangu uva kahle ma umtshela kahle. Yiko loku nokweda abanu babeke liqala kumunu wesifatana ma ecindetele ingane noma emithele ingane inqane.

Luvalo futhi lubi kabi. Umunu ma eshadile ebelethe, akubanekwa kokuthi wedani nendoda yahe esuku kukhuluma ingane.

Nabamuwe bayeca ingane inqane. Nabamuwe bayeca iceje tinyanga netinathu. Ma sebeyecile ababuye bete kubanu batobatshela kokuthi namhlanje kaje seca ingane.

Yibunuku, ke, ino neyeda ingane ingabukeki kahle. Niyati

ke, kokutshi yohe leno nengiyikhuluma
laha, ngikhuluma ino neyayediwa
endulo. Angikhulumi intlonipho yemu-
ninantsha esenati inqwadi. Thina
inqwadi yethu yikuva telulelo ngo-
ba inyathi ibutwa kwabakembili.

Bunuku yilobu. Indoda ma
ulele nayo, neda bunuku bojwa. Utheth-
webanu, ke, indlu ~~[illegible]~~ yimve la
kulala injoda nefati. Yehlukanis-
we yitilili. Injoda inemahuho
ayo, nefwati unemahuho ahe. Ne-
njoda inetingubo tayo, nefati
unetingubo tahe. Injoda yem-
dlula ibeke tino tayo tekulala
ngendlela netshanja kubeka nga-
yo esililini sayo. Netinjuku tayo
nemabeshu ayo. Nayo yohe ino
yayo. Netigciki tayo tihlala esi-
lilini semajoda. ~~[illegible]~~
Nemunu welibandla ma engena
uhlala esililini semajoda. Esi-
gcikini.

Nefati unesilili sahe. Tingubo
tahe tekulala netekungcoka netinotohe
tahe utibeka esililini sahe ngendlela
natshanja kubeka ngayo.
Titsha nemabojwe kuhlala
emseleni emsamo.
Umuntu wesifatana na engena
uhlala esililini sebafati anikwe
sicamba. Netingane tihlala esililini
sebafati.
Ma kulalwa, ke, ngemvelo,
abanu bayimanono. Injoda ilala
yojwa. Ufati ulala yejwa. Netinga-
ne tati loko. Kokutshi baba ulala
lahaya, mana alale lahayana.
Kanti esuku, ma sekulele tohe
tingane bayabitana, nje, naho.
Kojwa ma sebekususile loko nobe-
kubahluphile kube yilowo abuye-
le esililini sahe. Kube yihona
elala buthongo, ke, esesililini sahe.
Noma kungena umuntu enyango
afiqe kungeho bunuku bokufiqa
injoda ivuka esililini sebafati, noma

ufati evuka esilibini semajoda.
Bunuku, ke, yilobu, ma utele, [redacted] ukaje ulale nenjoda, geza ungakabuyeli enganeni. Uphaqule. Ubuye ulale. Ngeke ibe nalutho ingane. Ngoba uyati ingane uyibeka ematshangeni aho. Uma, ke, nenjoda kade idlalela emathangeni aho, geza, ugeze bohe bunuku benjoda etimbeni waho. Ugeze ute uxube. Ngoba uyohohlwa uyisinise, uyisinise, ingane, ube se uyicabula. Ive ingane kokuthi uyicabula ngenomo nokaje ucabula ngawo yise. Ubone seyi swama ingane. Iba bula.
Ingane ithanda kufihlelwa yohe mihuba neyediwayo. Ngoba yona ikuthanda ngayo yoha ihlitiyo yayo. Nawe, ke, ihinje kokuba uyibonise kokutshi unake yona kunaba bohe, ite ihule.
Yikugeza kuphela. Ma ungahumbula kugeza ungakayi enganeni uyobe uwufati ngempela.

Simo semuti waho sahiwa uwena fati. Sitshudi senjoda yaho sediwa uwena.

Luvalo luyingoti. Ungabe uyothi ma unengane nengqane, ubitwe unyeni waho, uye kuye unesluvalo. Utokwedeka kabi kabi. Utothi uyalala, kwehlele lithonsi, wemithele ingane.

Ake ubeke, ke, mhlaumbe ake sithi injoda yaho ikubite inyanga iyinye, iyathi yona seyifuna kweca ingane manje. Ube uyathe, iku cinjetele ngekuthi nempela ma yecinwe ingane inenyanga yimwe.

Manje, ke, ma ~~uro~~ ungaqungi sibinji, ucwenge kahle ekhanja laho, wati ngekusheshe kokutshi umunu ehlobonga uya bopha athi nqqi.. Ucabange ngekuthi ma ungabophanga ku tokwehlela lithonsi wemithe ngoba umadi, ungaba yini?

Inyanga yimwe utele. Injoda yaho itshi ifuna kwecinwe ingane.

Uhlola lowo! Ma wehlelwa uhlola ungakokwetshwala amehlo. Ihamba ucwenge. Uggine ngekakhuta.

Ma uvike kahle, awate iwalela tibongo tenjoda ikutshela kokutshi iku-tshanja kabi, ungeke wemitha.

Ake ubeke nje, ingane inenyanga itelwe. Ube sewuyemitha wena. Seku zothiwa ubulala lengane noyitelayo, ngoba wawungetanga kutotala, wa-wute kutolahwa, sifebe ndini, nesi bamba injoda siyifake egolo. Phi! Phi! Phi! (Bekuphimisela ngemathe)

Bekake, ngoba umthubi uyayi-bulala ingane. Ma unentlantla, ke, ingafi. Ibe sinyefu. Ihlale ku te kusukume lengane noyinyefutile iyambe kube yihona isukumayo le nenjala.

Uma ike yafa ingane, ibulawa umthubi, bayakushaya abafati. Bathi yithathe wena uye kotilahlela. Nem pela uyethwale uye kokumba uyin-gqwabe.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

ngako, ke, kufuanele impela uqaphele kakulu. Ube neseluleko nesihle enjodeni yaho. Uyifundise kokuba nibekele ingane. Ungate wethukwe yibafati.

Kulula kabi kuhulisa ingane uyeke injoda. ngoba ngetinyanga netiyilithoba, ingane isiyayamba. Uthi-uphela umnyaka ibe igijima kuthi, ke, ma injoda yaho ibuhali, isifuna kukukhatshata, uyitshele: uthi, sha, yamba uye kumana utshele yena asuse ingane.

Itobuka ibuke ibone kokuthi ucinisile. Kepha iyibone ingane yayo igijima, iganga, ihuhuma. iye nayo kunina imbulé, nje, inqokola ithi, ayi mama, susa lomunu ehibeleni. Mujala lomunu nogange kangaka!

Uyobe sethi nina, Ayi, Mkecwa, ungasho njalo enganeni yami. Akushiwo enganeni loko. Fina ilidube libele igule. Yimina nje nebese-

ngeswele intlaba. Iphi intlaba? Ute ungiphathele yona kusasa. Utshele mahothi asile amahewu.

Kuyasa ke avuke ayosebeda mshakazi. La kufujimala lilanga abuye. Ninatala ahuqe ihlaba e-~~beleni~~, emabeleni. Afike unwanwa athi uyangqela eve kubaba. ahale afele. Abuyele! Athi nkofu, nkofu! aphimise Ahale. Ninahulu athi Phi! upelepele! Nengane ithi Phi! Pepepe! Hiyeke.

Ibuye ilale kuninahulu. Imenyanye unina. Inele ibona libele iphimise ithi Phi! Pepepe!

Iphuze mahewu idle amasi nekudla kohe. Ite ihohlwe ne-mwe imjele njalo nina ibe seyilala kuninahulu unomphelo.

Kuhle ke loko. Ingane yako abanu bayihloniphe. Ihule. Bayi suse. Bayibuyisele kuninahulu. Babuye ke bona batotshanyana ke, batedele wohe amanyala ebu

nuku bekutshanjana kwabo. Ma
livile likumba bakumbe futshi.
Kuhle loko.

Sengihuluma kahulu. Ngisuswa
yinjaba yekubonana kwemdlezane
ebonana newakiwahe. Yinkulu, ke,
injaba yekubonana kwabo. Ngi-
zamile, ke, kuyincamula, nga-
yithatha ngetihloko.

68.

Ma ufati ebeletha, yejabula
kabi injoda. Ngelilanga nabangase
bahlole bobothathu ngalo, imtshele
ithi au! Wangisita ngane yeba-
nu wangitalela umuntu. Ngase
ngencenile ngibona uyaluta ngi-
thi uyafa.

69.

Ingane uyayibuka ejabule. Ithi ma
seyeqqwela tandla, naye atshi ake ba-
mnike ayiphathe. Nempela ake
ayiphathe naye. Ayidlalise, ekokomela.
Nenina wengane ejabule. Kuthi ma
nina ebona kokuthi bayashelana

nengane, akaamuvesulele ngayo aye kotshota, noma aye efuleni. Ma kuyinjoda nenomusa, iyidlalise ingane. Ma kuyinjoda nengenamusa iyinike umzanyana wayo.

70

Injoda ihlala yethemba. Noma ingaphumeseli iyati ehlidiyweni kokuthi ufati uyiphathele ingane yayo. Noma iye ibe sengathi ayinake lutho nje, inakile.

71

Imithetho. 1.

Ma ufati ebelethe, tihlobo telibandla tima enyango tibonge tithi siyabonga ~~MH~~ nanaGumede, usebedile kwehluka na tidumbu, nabo ke batibekele imihuhlane.

Ufati nobelethe, athule angaphenjuli atigubutele ngengubo yahe yekulala. Kuphenjule ninatala athi, "Usebedile unanaGumede. Usengitalele injoda, nami sengitogana. Bahleke. Behlukana, ke

Tihlobo tesifatana tona tingene ekhathi tibongo tingenile. Tibone nengane.

(2)

Ma kufika umumu, noma owesilisa noma owesifatana ephethe inyamatane nembi, ufika atebule. Abite lilahle athungisele ingane, ukute ingakhazeki.

Ma kuwufati, enengane nese yadla tinyamatane netinyulu, uye ahiphe libele lahe, ashaye leyo ngane ngalo eluhahayini. Edela yihona ingeke yethuke.

(3)

Umumu etele uba nelibojwe lahe yejwa, nesitsha sahe sekudlela, nelibwe lahe lekusila kudla kwahe nemadi ahe. Ahlangani ngalutho nebanu nabamwe. Udla yejwa aphekelwe. Kote kuwe iyaba yengane, asinje aphume ke ahlangane nebanu.

(4)

Ingane inele italwe nje, incumwe iyaba, igezwe. Yembathiswe. Ibaselwe

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

~~Tihloko tesifatana lona tingene ekhathi tibonge tingemile. Tibone nengane.~~ umilo ngetuni teligoco lenina. Ibe se yithulilelwa amasi iphutiswe. Ingange li kunina. Ma kujinombatana, kote kuhlambuluke libele ingele ngelilanga lesihlanu. Ufwana ote angele ngeli langa lesihombisa. Kube sekucalwa ligula layo ke, ingane.

Ma kungasengwa ehaya, i-qelelwe kunomumwe umuti intusi. Ithiwe eliguleni lengane..

Ma ingenakutholakala njawo, unina uyisilela incumbe iphuze yona.

5

Ma ufati ebelethe, tihundla ti-phaqulwa ngehlaba. Ma sekuqundeke amehlo, uhlaba aphume nawo awu-sakate ebwanini

Yena, ke, utibutha ngengubo yakhe ahlale kasi. Angahulumi nema joda ote asinje.

Ufati uyatiphaculela tihundla take, ngoba ma ephaculelwa yinomu-

nwe, uye abe nesidina kuyena, amwale kabi. Baye bamwolele uhlabanje kuphela. Aphacule abeke. Kutshila sekuswelele, athathe ingubo yakeyekulala aphume asakate uhlabawahe.

Abe sefika uninatala esembekeleamadi ekugeza utimba nashisayo.Ageze ceje embathe ingubo yekulalaabuye. Atohlala enilweni wahe nengane. Adle, ephekelwa uninatala.Alale kasi.

Avuke kusemnyama ngoso ayekolala endleleni. Alale ngesisu abekaedasi. Abuye alale abeke ehla.Avuke abuyele endlini aye kolalahona.

Loku kwejelwa tiseka. Ukute tingamhatshati weda loku. Kube sekusa ceje kuyambe abanu endlelenibatitshatshe. Yena angabe esalumuwa.

Ma ufati ebelethe, akufwaneleathethe. Kuhle, nje, atihlalele ene-

hlidiyo nehle. Angathethi. Njengoba bengikade ngimitshela ngempatho nehle nekufwanele aphathe ngayo injoda yakhe, ngisagcizelela futhi. Ngithi Umninatala, neyise wenyeni, mabathokoze ngehlidiyo nehle yemdlezane.

Netingane kuhle atiphathe kahle. Tihlale titshokotile. Yena uyinoneyulu ehaya. Tingane titshanja ekhwakhe, ngoba kuhona ingane kuhle anganqishani. Atiphe kudla tingane.

Umuti awuphathe ngeluxolo. Utobona, ke. Ingane itophila. Ingane ayitshanja kungela sihlungu kunina. Sibanga kufa etimbeni wengane. Ngako, ke, bulaka alufuneki. Kuhleba akufuneki. Kweba akufuneki. Kubanga sihlungu nesibi enganeni.

Similo sengane, isingela elibeleni kunina. Bufebe benina buphumela enganeni. Busela, nebuthakathi, nebuxoki nani, nani

nekesimilweni senina, ingane iya yingela elibeleni.

Ngako ke, uthetho webanu nabajala, utshi, ufati nongelisayo ufwanele ayambise kahle. Angakhalisi. Ukute nabakasi bayambise kahle ekondleni ingane, bayiphungele emihuhlaneni.

Nempela kuyiliciniso loku. Ngitonitshela injabana:-

Nsomono Ngubo wagana Mchutshwa Dlomo. Batala tingane netibili. Wathi emithi ingane yesitshatshu, wabulungula Mchutshwa. Wayambe elapha.

Wate wayitala ingane. Yahula yatē yagijima. Wayisisa. Yathumwa efuleni ingane seyinjinjala.

Wahlala ufati, watshi ngulōke ngimjumatē. Ngeke ngicome. Ngeke ngiphinge. Ngitōlima kudla ngondle tingane namametala.

Nempela, wahlala, wahlala, wabona, Mefu! injoda yahe

Ifika njalo lenjoda yethwele umngodla wekwelaphla vo. Ayati naye kokuthi iyeta. Seyizijisixhofungana, nje, semfunzana.

Aphume Mangubo! Awubone lomfunzana uta. Angawati aphume a ye kolanja intusi yengane emtini wemahelwane wake la eyiqela kona intusi yengane.

Utshe ephuma elisangweni, waye bona lofuda utongena ekaya. Wabuya nentusi. Uyafika, ufiqa esetshe bobofiya! Au! Angene Mangubo. Athi Ntla! Mamo! Uwena lo ~~Mntano~~ ngane yekwethu? Saubona! Avume.

Au! Wafa yindlala umuntu. "WeBejana!" "Ma!" "Wota la." Gi, gi, gi! Angene Bejana. "Bamba leso sihukukati sami nesitalelayo usincume. Ngitophekela yihlo nang etofela ekaya yindlala.

Ejabule Bejana atshi Ilami li kanja. Athi Mphekwa elami lingon

Atshi Zincane Elami lingqonjo.
Ayicuthe Bejana ayibobose. Atshatsha tibinji osele yise. Mphekwa ehame matshumbu naye awose. Benazincane Ayambe Bejana nesitshebe setibinji, nemmese. Tinone! aye kuyise.
Afike atshi, "Sakbona baba." Aowme. Abeke phansi inyama. Atshi yise, "Wota uchawule fwana wami amchaiwule. Abe semgaxa ehathi kwematshanga. Abute impilo. Abute kokutshi bahuluphele nje badlani? Atshi Au! Sidla yoke ino. Nemasi siwalanja kahulu. Mana apheke nesithalaphishi, nemjokwe ede nesingungungu, ede nemahewu, apheke nedoke tabontshisi, neliphalishi. Apheke ne luphuthu ede sititinywa, apheke nesi gwamba. Netomo, boBlomu naMayi- bovu setiyaxegisa. Titotala siwube.
Akumbila ekoyini baba. Mana Ave awatshola Amathanga! Aggwe le likoyi lawo wojwa. Bontshisi

ngqwele masaka namabili. Kaat thulu yena wahe ungesimolo. Njalo ma ngiphuma kolusa, hulu angibite ngitodla lutiti, kunesimuwe sihatshi awuphake wome siwndle."

"WeBejana! Siyawadla thina amathumbu manje!" Kusho uMphekwa!

"Habe! Nayi inyama yaho Baba! Qoba phela Ndodana sidle." Aqobe, enga senasihundla; ebona kokutshi aphela amathumbu ka Mphekwa. Yise amuphe licatha lengingila nelesibinji. Ayambe. Bawadle amathumbu, bawadle, bawadle, bawaceje. Balumisane licatsha lesibinji nelengingila.

Zinqane athi, "Au! Bejana, usute uya kohlala kumunu site sitshi asikungqisha nematshumbu nje unqenga leliqatsha lesibinji se ngatshi mana ave etosipha inyama? Au! Suka! Usithanja kabi sibinji nawe!" Athi Bejana, "Hhaba! Ubaba lo, avé kuwumunu!"

Atsho Zingane, We! Ubaba waho wejwa lowo. Mina anginaye baba. Wena Bejana utobelethwa umunu a yambe nawe."

Ivutshwe inyama. Aphake Mangubo. Ambekele licolo, nenede nelipheko. Ebeka esitshebeni. Umkhwepha awa bele tingane. nesifuba necala. Yena adle unede. Ashiye liphiko ebodweni.

Aphake masohwapha. Aphakele unyeni wahe. Athele nemhlu di esitsheni abeke esitshebeni semizi. Abeke luhezo. Adle. Aphakele netingane naye atsi phakele. Badle basuthe.

Athi Bejana, sebesuthi, "Webaba, mana muhle ngoba yai hlabela inyama njalo, sidle sasuthe." Athule nje Zingane.

Kulalwe, kuse, kulalwe kuse njalo nje. Angate ambute Mangubo unyeni wahe kokuthi waye yambelemi nokuthi tiphi tomo

natisebedayo eyambile. Yena, nje, amphekele kudla, amwedela umusa. Wahlala, wahlala, enyongile Mchutshwa, wate wangqibilika manje. Wahaluma, wathi, "Auu! Kwaba kuhle Mangu-bo, fati wami, walima watshola ku-dla. Tingane tihuluphele! Ahleka Mangubo, nganolungqane luhleko. Athi, "Qhwe, qhwe! Phela nginelisu Dlomo! Yiyo leno neyeda kokuba ungiteke. Wabo-na kokuthi tingane taho nginga-tondla ngendlala.

Ahleka Mchutshwa. Athi, Ehene! Mina ngiyakwati kubona ufati! Nga kuteka ngibona nje kokuthi uwu-fati impela fati wami. Ngakutekela yona ihlidiyo yaho le.

Nguyamangala ngifika tomo tami setingaka, futshi tihuluphele kangaka! Netingane tami tingaka nekudla kwami kungaka, ne-tuku tami tibuza eqgekeni. Kube sengathi bengihona kanti bengingeho.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Atshi Mangubo, "Au! Impela Mfowethu bonga lidlodi lekhwenu. Yilona nelangibekayo. Nga ngiyedeni yalunga."

Atshi Mchutshwa, Au! Nami ubona kuyiloku nginyamalele, nje, ngediwa yiyona indlala nengayamba ngiyibona kokuthi iyeta. Ngase ngithi ake ngiye kokwelapha yihona ngitotshola tomo ngitshenge kudla. Kojwa ngayamba kabi, kabi. Abanu abatange bangiholele tomo tami. ngate ngabapha tona.

Atshi Mangubo, "Au Akunaqala Dlomo, ngoba ufiqe sidla nathi Akwefwananga njengoba kwakungatshi kutoba yindlala.

Atshi Mchutshwa, "Au! Impela kuhle kuba nofati nophaphemeyo." Ahleke Mangubo ejabula. Naye mchutshwa ejabule.

Kufike abanu betobona mchutshwa abanu, nje, yitalukati. Tiningi Tingene. Tithi, Au! ~~Mintr~~ Nanangubo! Late labuya lelikumusha laho?"

athi Nsonono, "Ayi, bo! Musani kubita injoda yami ngelihumusha. Yanihumushelani yenu? Aniboni kokuthi yayiyosebedela indlala? Ngakube sidlani live lifile nje?" Au! abathene amandla, loku bebele bemconjila Nchutshwa bethi batomndundulula!

Babe sebethi "Au! ate ashiye ufati kangaka?" athi Mangubo, "Au! Wayetohlala nami tingane tidleni ngoba wayamba indlala nginjibona. Welapha wathola tomo wathenga kudla ngato. Aniboni tingane tihulphele nje? Nake nangibona ngitoqela kunina?" Au! Bavume. athi, "aniboni ke ngalomwaka, kudla kuhona. Ubuyile. Au!! Babuyele kuye Nchutshwa batshi, "Au! Baba sishiyele." athi, "Gwayi awuho," esho ehipha lidosha, eba bukutela.

Tithi talukati, "Au! NanaDlomo Wateka libwe lefati. Uhlidiyohle!"

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Ukuba kwakuyinomumwe ufati wawu yofiqa ephethe ingane yanomumwe umunu. Kojwa unanaNgubo, athandi nakwejwayelana nemunu wesilisa.

Ejabule naMchutshwa. Atshi Shene! Ngaba nelihanja nelihle lekuteka Tidle, tidle, tālukwati tiyambe. Ngoba manguBo wabonje watiphakela sigwamba.

Aqabange Mchutshwa kokuthi, "Lofati wedunwa yini angangibuti kokutshi ngangiyephi? Noma ngifika ngingamphathele lutho, afuni nakungithukuthelela?."

Kuthi nganolumwe lusuku amtshele athi, "Au! Mangubo! Ubona ngite ngibuye nje, ngane yami, ngibuyiswa yiliphupho. Yiloku ngilala ngiphuphe ngikubona umude uzacile umnyama. Ubophe inywana nemnyama ehanja wayibophela ngedasi kwesilevu saho. Uyambe embili ngemuva, uchutshwa ubaba wami nosewafa, ethukuthele kabi. Ngibe

sengiphaphama. Ngibuye ngilale ngiphu-phe kona loko. Ngavuka ihlidiyo yami yashaywa yiluvalo kabi. Ngaqabanga kokuthi ngofika ufile. Ngase ngiya buya.

Ahleke Mangubo athi "Au! Baba Myangati. Wangisita ngane yehwethu, wangibuyisela wena. Nami sengiva bunu. Ngase ngikuhumbule kabi."

Atshi Mchutshwa, "Au! ngane yami, angatu kokuthi ngangingenwe yini ngishiye ingane yami inje. NGANGIBU-NGUKILE!

Ahleke Mangubo atshi, "Akunani ngoba usubuyile. Athi, "Impela ngi kuthanda kabi Mangubo, ngoba uku-ba wawuyinomumwe ufati, bengingeke ngingene nalaha ekaya. Ubu-yongithungela ngenomo ungichithe! Ube ufwanele, ngoba ngifika nje angiphethe nolungi. Kojwa awungi buti nekungibuta loku. Uyiloku u-nehlidiyo nehle nje. Unjengoba wa wunjalo mhla ngikushiyayo.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Atshi Mangubo, "ngedinwa yingoka ngiyakutshanya."

Kwaphela tinyanga netintathu Mangubo engakemithi. Kwathi ngale yesine wemitha. Yaphela yanye inyanga. Kuthe nganeyesibili, weva Mangubo kokuthi mchutshwa uconywe yilijikati. Wathukuthela kakhulu Mangubo.

Wambuta. Wasuke wambokela ngehlaka. Wathula Mangubo. Bashwilana nalelijikati. Manje Mangubo waphenjuka lite. Wathi eva weva sekutshiwa usetshanywa ufati wemunu nowabungukayo. Uthe eva kwakuthiwa usethanjwa yinelimwe liphulaphiko. Wathukuthela kabi Mangubo. Leno ayate yamphatha nelite kahle. Nenjoda manje yaimweda imbwanje. Yamdubela nekudla yamthethisa, yalinga nekumshaya.

Wayesemfunela inyanga yeku

tōmphekela imithi ngoba emithi. Kwa-mumangalisa kohe loko nsonono. Ngoba emimwakeni uhleti etiphekela yena tihlambezo ngoba naye uyinyanga. Impela yayipheka, ke, imithi inyanga leyo.

Kanti uyiqoka nje lenyanga use-qonywe udadewabo. Weva Mangubo! Wajimwa kabi. Bahlalisana kabi kabi na Mchutshwa.

Kojwa kwathi nganelimwe lilanga esetobeletha, nje, wacola kujumba, kwetinyawo. Ino neyayingate inga mweda neze. Kojwa waqabanga kokuthi kumbe yinelimwe lisu.

Kwatshi, ke, la inyanga ihlephukile, weva la elala kokutshi nohla utō beletha. Nokoke alānge amtshelé ninatala, ngoba phela umunu ave ethi esacala kusikwa aba esesho. Uke a yambe nako nje atē abone kokuthi nempela sekumkhahlametile, atshele abanu. Ngoba ma eshesha esho, baye

bamhlalise endlini kuphela. Bambambe.
Kute kube sengathi umuntu uphuzelwe
kanti cha.

Kuthe la kuhala tiku, wevuka Manguko. Wasuka waguca. Yabona injo
da yathi, ~~ngibitte~~ ngimbitē yini
mana? Athi, "Sha, ake wede kahle."
Abone Mchutshwa, amtshele nina.
Abe setā. Afike abase umlo. Athi
kuMchitshwa ayambe ayombitela
Mamchwagi. Yena wayedela nje
ukutē amncumele iyaba yengane
ngoba Manguko tohe tingane loti
abelethiswa mumu. Uyatitalela
nje, kahle.

Manje, ke, isuke ingane. Iphelele.
Afike Mamchwagi. Bamthobe ngezibwani bendlela. Basixukute sisu
Isuke bambambe. Ihuye ithule. Isuke
ngekusisitheka. Kuthe kuthatha
kwakuvela ino nehlophe. Ninatala
ungembili Mamchwagi ungemuva.
Ninatāla asaboni kahle emehlweni.
Yena uth - kutā ihloko. Athi khanule

ucinise nombi yemunu! Cinisa! Bambambe. Tiphume tinyawo. Abesetshi ninatala, Au! Mamchwagi ake uto-bona kokuthi yinyama yani le nephumayo. Ha! Ingane seyiphume nyovane, seyihawule ngesisu Au! Au! Atatatele Mamchwagi athi Au! ngawathola amanyala nokhla Au! Au! Bathi Mchutshwa aye kolanja umhipheli. Ayambe afike engeho. Edla le aye kunomunwe! Abaye naye Bathi bengena nje wayeyiwalakahla isiva yahe nehlophe! Incwaba! Bayithatha. Yacubuka. Bayichela ngemadi! Au! Yacubuka Bayinqaka! Au! Au! phinde! ayatéa yahala. Kwakuphela kuphela.

Kanti ingane ithe itā nyovane yabe ibambelele ngetandla esilōtwini sayo. Futhi tinyōlolwane tenetēla esifubeni. Kanti ingane iyuhu ingangengane yetinyanga netinathu. Nina yaphuma se ichayisa yilithwabi.

Wathi umhipheli bekuconje ingoti.
ngoba umhipheli wekucala abangaho
ukuba ubephuthumekile, ubeyohiphelwa
abe hona umwanwa. Akusecala ke
kwehlukene tijumbu. Ingane ayi
thandi kushaywa umoya likhanda
lisekesiswini ngoba inele ishaywe
umoya ceje yethuke ihale. Manje
ke ma ingane ihalela esiswini,
iyaminza eligatini iminze ife.
Kuba lula ma ingane
itē ngovane, kuphuthumeka
ahishelwe ingakaminzi ingane.
Wayesethi Nsonono ngehli-
diyo, Wo! Akinaqala. Loku ū
hona Mphekwa isiva yami,
noma ngingasatalanga nemwe
ingane angihathali.
Mchutshwa wachubeka
nekwenakala kwahe.
Kwathi nganelimwe lilanga
Mphekwa wahwelwa uhuhla-
ne. Mangubo waya enyangeni
wamtholela amahambi emhuhlane

Kwaphela amalanga nayilishumi yashona ingane.

Ant Mangubo waphela amandla Wabona kokuthi akusiti kwethemba ina yehlaba, ngoba iyadlula. Nakakasi wabaxolisa okokuthi abamxolele ngenqqondo nabenayo ngengane yahe. Nenjoda eyishaya ngayo lengane ethi noma ngingasatali kubungila Ihona isiva yami mphekiwa.

Wabita injoda yahe waxolisa kuyona wathi ayimxolele ngoba ubesezipheth kabi elwa nayo. Yamxolela injoda. Nayo yatshi iyaqqina kuganga.

Nempela Yayeka. Namangubo wayeka kuthetha. Waphinda wahulelwa. Baphathana kahle nenyeni wahe wate wabeletha. Watala isiva yahe nehlophe Ligama layo laba uNdaba. Yafwana nayise nje lengane

Yangela yatē yasuswa ebeleni inga-
khatshatanga.
ngalenjaba ngenana kona
kakuthi umunu wahiwa nge-
ligati lanomumwe. Uma ligati
lelo nelitokwaha umunu linesi-
hlungu, umunu nowahiwayo
alungi.

72.

Ingane ma itelwe iyelaphwa.
Kuthi ma sekuwe iyaba, kufunwe
tinyamatāne tohe tiphelele. Tishiswe,
~~Tisha.~~ ~~Tisha~~ tisha. Ingane ithu-
nciselwe ngato. Ibambwe unina
naye embule mabele, yihona nawo
titowathuncela tinyamatāne, ngoba
ayikudla kwengane.

Tithi ma setishile, ke tigaywe
Kuthathwe usidi wato ugqobwe elu-
hahayini lwengane, nakesiphong-
weni sayo. Usidi noselayo ugqobw
emabeleni enina wengane. Iwunqele ke
ingane. Noselayo uvutshutelwe

~~et~~ emahambini engane, ekuboja ne-
kuphuta.
Kuhlale kuhona imbita yengane
nephuzwayo iphume ngakasi. Ku-
hlale kuhona lihambi lekuboja
~~neku~~habula. Kuhlale kuhona lu-
~~[illegible]~~ bojo lwengane. Ma ike yatshi
ehe! iyabojwa iyaphutiswa, iya
gezwa, ngoba lihona nelihambi
lekuyigeza. Kugcuge lelo liqhithwe
kufakwe nelisha. Njalo, nje.
Kuhlale kuhona uthi wenina
wekuphalata. Kuthi ma ephuphe
kabi, avuke ngeluvivi lwekusa
aphalata. Athathe ingane aye ko-
yigezela hona laho ngethi lowo na-
biphalata *ngawo. Yihona ke
lelophupho lingeke layigulisa
ingane, ibe nenyamatāne.
Mfaniseni Mhlanyawo wayeyingane
yaNogada. Alānge aticobe tinyama
tāne kokuba tiphelele. Wathi
eya, kutoba nani. Ingane ya-
hula yaba yulu. Ayate ~~ya~~hlakaniph

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

yaba yisibuzengana nje. Ithe
la iyufwana, yahlala ihleka nje.
Abantu bathi yihlekabayeni. Ithe
la icala kweshela, tayala tinombi.
ngoku, yaphuma esuku iyoma
enyango wemuti laha ithanda
inombi yahona noma ufati wa-
hona. Kuthi esuku la umu-
nu ethi uyaphuma uyosho-
binga, abone ngemunu nje
esembamba.

Bate batshelana ngaye aba-
nu. Kwathi kaYeye, wabamba
umkaYeye. Waphuma Yeye
wamshaya + wa yamkhehletā majolo.
Bafika bekhwabo bamwethwala.
Atange aganwe. Wate wafa e
yisilima ngoba atishanga ti-
nyamalāne take eseyingane.

Ma seyibiba amatinyo in-
gane futhi kuye kube hona uthi
noyitihlamvwana netimpunga
noye wediwe ugexo. Ufakwe
laha eqaleni wengane. Lena

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

yedelwa kokuba amatinyo atē aphume kahle angayihatshati ingane. Intshi akushiwo kokutshi yimatinyo. Kuye kutshiwe yibatshakatshi. Noma kutshiwe yibanwanwa.

73.

Ufati engelisa avuki aphume endlini, lilanga lingaka phumi ngoba utokweca imihonjo yanabayamba esuku. Ma seliphumile lilanga, ke, uyaphuma ngoba lilanga liwutshi. Ma selihlabile kuleyo njawo, noma utshakathi ebegwebele kokuba ute ufele hona laho, ungeke ufe. Ngoba lilanga selelaphile. Kuyosabeka ke kokuba ufati engelisa noma emithi ece. ngoba utōba nemeco. Umeco utōnqelwa yingane ebeleni. Ube sewufike ubange kufa kwe nyamalāne inganeni. Ubona

ingane yako igula ishona lu
hahayi ehatshi. Kutshiwe ino
nyamatane neyulu.

Njengengane ya Matimatana
neyagula yate yanqiphla ya
yimuqu. Ishona luhahayi
ehathi. unina edwebelwe u-
thakathi ngemeco wasehwe-
lwa yimajolo. Wathi la u-
khwela ehanja tambemisa
tinyanga wathimula ligati.
kojwa kwasala emajolweni).
Kwase kungelwa yingane.
Yona ke ayelaphekanga ya
fa. Kojwa wabuye wasinja
unina.

Ma ingane seyihulile,
neyaba yawa, iyabelethwa.
kubuthwe tibi tiyombelwa nga
kefuleni, ceje kusinjwe endli
ni. Ingane ihucwe nge-
libomvu. Iphumele enyango
Ibonisiwe lilanga ngoba seyi
hulile ~~thela~~

Amajoda yibamu nabalunkuni. Abavami kuhlabela abafati bebonga kokuthi batele. Bahlaba bethetha madlodi.

Futshi ufati alutsho nje emajodeni. Ngiye ngibuke nohlanje. Ngibone abafati seke limelwa ngetiyabi. Sekuhlakula abantu belitoho. Ngimangala. Angati kokutshi lababafati babengedenjani kucala. Babengeke bagane.

Inombi yayibonisehwa. Isiva icale ngekuyihlola inombi ingakayisheli. Iyihlole kokutshi iyakwati kulima na? Nekutshi iyakwati kutshota na? Nekutshi iyakwati kuhlakula isimu iyi iyiceje, na? Nekutshi iya finyela yini ma ibambe usebedi na? Nekutshi iyakwati kusila kudla ihe amadi na?

Yohe letino utibona ebonisile engakahulumi lutsho nayo. Athi ma eseyibone wenelisiwa yikutshi ingeke yamhleba ngahitsho noma eyiteka kuke yihona ehulumayo ke. Ma ethanda ajuteke.

Ngoba nabo bafwana aba titekeli bafwati. Ufati umtekela unyoko. Ma eseqhangwzile. Kuye kuthi ma esefikile mshakazi, ahe amadi, atshotetumi, alime masimu, ahlakale, apheke asinje, ede yohe imisebedi. Angalinjeli mumi kokutshi ~~utong~~ utomusila. Yena nje ahutshale abe yisilwane.

Ma eke wagula enyoluka sisu, bahlekise ngaye bethi nyilivila, ~~tobo~~ towo talahleka talobola inyoka ino nje neyetela kulala emawini ngoba esuku ayilal

ilibele yinjoda. Bamthuke bamthuke unanomunu, ate afwane nasilima.
Nenjoda yahe ite injunde, ngoba abahloniti. Nayo baya yitshela bathi wadlala ngetomo wena walobóla injoka.
Uthetho wawunje. Kwakuje kutshi ma ufwana egamwe etelwe netinombi noma tine noma tiyisihlanu, nato tikehaya tingenjanga ndawo, tibonge mhla küngena mshakazi.
Ngeke ke tiphinje tiphathe sebedi ngesandla. Titohlala nje. Tilinjelo kucopha mshakazi. Athi ma eye esebedini basale bamhlepa nenina. Ma kuwufatana noyilivila, ate anyonaje besikanisa nenina. Bemcopha unanomunu.
Nomumwe unanomunu

ahuthale. Kwaba tihleti tinomb afinyele unanomu Ayifingqe yoke imisebedi. Beswele nekutshi batomhleba ngekuthini.

Nokwatekwa uMveli kwaba yincaba. Ehle nako le eNtlwenge ni la ayelapha kona. Wafika ufati wehlulwa yikusila Waphaka dobe ke ngoku. Watihluba. Bahuza lilumbo abantu bathi atihlubwa dobe. Akutange kwe deke kokuba umuntu ahlube dobe. Uyatihlafuna umuntu angatihlubi.

Kwahlala kwahlala no kuwufati kwatiyambela. Engabe kwaye kwenjelaphi ngeka ngikutshele. Babona ngoba bengasakuboni nje.

Uma ufati ehlulwa usebedi etekwe ngetomo, usuke ethuka yise nenina. Ngoba nakemtini ungafika bemgcona bedelela

yise nenina bebathuka ngehla-
mba yekubagconela lomo na-
batidlela livila. Balinge ne
kumgodusa bathi aye kuboyise
nenina bamyale bona badla
lomo ngeno yabo ingalungile.

Kojwa nalo livila ma
litala baye batitshanje tingane.
Nalo lite litshole sihundla nge-
kutala.

Kanti siga nesihona, nesi
shiwo kumanombatana na-
yimavila, utshi ma, uji-
huta ibe nenomo, kuye ku-
tshiwe, "We! Unje? Yihlo ate
atibite tiphelele. Ma ekugqa-
gqise tingaphelele, ngeke abuye
atitshole.

Mkamhofo wayehutshele
eyisilwane! Ninatala wayetele
amanombatana, kuhona iyimwe
neyayingakenje eqgagqa. Nama-
mwe enjele kuje. Nemwe ye-
njele edige. Iyilivila. Inyefuta.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Itshi nemwe ihlala abe etala nemwe Engapheki. Gumede sewashaya washaya watē wabuka, engadli. Atē adle ma etiphekele. Tingane sewatichuba embili adle ekhwabo la etālwa hona.

Na Gumeje wayetē amlanjele ayodla ekhweni lahe ma engatiphekele. Naye Nabomhofo wayencena kupheka kojwa engqono kune nombi yahe.

Ngoku, ke, kwafika mahoti. Nina wayencena, nje, kupheka, enendlela yekuba yinqonqela. Kungenyulelwa muntu kwahe. Kojwa ekuvunja kudla, kwegwale imigoji nemibili. Sidla sipata.

Kojwa, ke, kudla kwahe kwakungabonakali ngoba kwakungadliwa. Ufiqe tingane tahe tiyambe tinqiba.

Wafika ceje umshakazi

kwaphela kohe loko. Watshotā li-
goco. Waha amadi. Wapheka.
Walima. Wahlakula. Wasinja.
Wathi la umuntu ēphambukela
amngenise amnike ino yeku-
hlala, ambingelele. Amenyulele
kudla ehleka kahle.

Netingane tamejwayela.
NetaGumeje tathutha ekhwabo
teda kumshakazi. Nebantu
bejwayela kaboMhofo. Bamjumisa
Mhofo abantu. Bashó bathi, wateka
Mhofo. Nabamwe bajumisà
yise nenina waMahoti bethi
batala ngempela labántu.

Wavuka ke umuti wekhwabo
Mhofo. Uvuka njalo uvuswa ufati.

Ingane futshi akufuneki iphatsh-
we yibantu bohe. Ngoba nabamwe
bantu bonelà kasi.

Bekisibusiso waqishe wafa
eyingane. Tinyamatane wayeshu-
ngiselwe ngatō kojwa kuhona
tinyamatāne netimbi nayengatange

ashuncisehve ngatō. Wayemuhle kabi, enesihluthu nesihulu.

Kuthi ngahelimwe lilanga kungena injoda. Ninahulu uyi gonile nje ingane. Injoda ihangeke yilengane nehlophe, nehle. Nenesihluth. Iyitshatshe.

Nina wengane utshatshe imbitā waya efuleni. Kuhona lijiki la ehaya. Injoda le itshatshe ingane iyigone. Iyifumbathise lithongwane layo.

Yalijejela ceje ingane ya hala yate yaba nesilingoti. Yalala kuninahulu. Watshi efika nina, ephuma efuleni, wafika ingane seyilele. Wayitshatsha wa yibeletsha. Yayiloku inesilingoti. Yate yavuka. Yavuka yahala. Yahala kahulu!

Ninahulu wengane waya kuyena Sibabili waqela ngemusa kokutshi ma ephetshe utshi nomuhi kuhle ayithunqisele ingane ngoba

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

uyitshatshe eeje yahala.

Sibabili atshi, cha, angiwo phetshe utshi ~~kodo~~ ~~kod~~ kojwa uhonga kojwa awuho. Angaphumi nalivi. Asuke ayambe.

Sibuye salukati. Sifike ingane seyihala ayisavumi nalibele. Seyijiluke imadi iphethwe unina. Neyise useme ngelinyawo. Nebanu belijiki sebeqhithekile.

Abe seyihuluma injaba ninahulu etshi, "kufike Sibabili la, watshatsha lusana waluníka lithongwane lahe. Lwahala njalo. Lwate lwalingola. Mshakazi walinga nekubashiya nelusana ayambe aye kuSibabili atokwe lapha ingane.

Yala injoda yahe yatshi ngeke kulunge ngoba kungaba sengatshi bayamnuka Sibabili kanti yiliqala kunuka umunu.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.

Kwatshi kusenjalo kwachamuka Iwebu. Mfowabo mshakazi, kunemuve indlu. Wayetishaya inyangana. Eyamba etshwele tihwama.

Wafika ingane ingeve ihala, se yehla neluhahayi! Wathuhula tihwama wacoba. Wathunqisa. ayate yathula Waphinja wathuhula wacoba wacoba Watshi ayihungulwe tingubo ingane. Nina wayigeza ngethi. wabitā lilahle wayithuncisela nge tino tahe. Ingane yahlada luje-nja noluje nolungangenyoka.

yasuke yaphila njalo. Kwaphela kohe.

Watshi Iwebu, "Au! Yemajoja! Lomunu ubeconje kubulala ingane kani? Uyiphathisa sikhwehlela, Se Mpofu? Sengite ngayishisela ngaso kanduba ihlade lenyoka neyede kokuba kwehle luhahayi enganeni. Yasinja njalo ingane yasitwa uIwebu, naye ebethi uya tiyambela nje eto bona jajewabo.

Digitised by the Open Scholarship Programme in support of public access to information, University of Pretoria, 2017.